

rend, hanem a változatlan légkör és hanghordozás fűzi össze. Alakjai így vándorolhatnak novellából novellába vagy regénybe, egy látomásba zárva, lakhatatlan hétköznapjaikban.

Csempe-Pempe, Fabulya s a többiek kopott kis hétköznapi alakok, nincs fölsejelő, vasárnapi lelkiviláguk, rejtező, mélyebb tartalmuk, ahová esettségükből vigasztalásért bepillantathatnának. Mozdulataik vannak, meg terek, utcai pletykák. Mándy ezeket mutatja meg, tartózkodva a „hülye történetektől” meg a „gennyes, »költői« prózától”. De nála a pletykás Arusok terén legendák születnek, s az irónia érzelmes részvétellel ötvöződik. S nem áll meg alakjai valós gesztusainál. E mozdulatok köré a még lehetségeseket sejtető hangulatot kíséri meg odavarázsolni. (Mint például a *Hintázók* álomjátékában; vagy a *Mi van Verával?* novelláiban, az el-tűnt arc igaz természetét nyomozva.)

Idéztük: „Egy öreg bolt csodája, egy kopott tűzfalé, egy emberi arcé.” A keményebb látás arra hajlana, hogy csak az „öreg boltot” vegye észre, mindenféle mögöttes csoda nélkül. Mándy e „csodára” is figyel, ha tétova fintorral is, mert mindig érezte: vajon valóban a látvány, vagyis a pontos írói látomás része ez a mégis megpillantott csoda, vagy csupán pótlás, önkényes belevetítés, „beleemlékezés”. Írásaiban a kemény látás és részvét, tárgyilagos irónia meg együttérzés, önirónia és érzelmesség, a hétköznapi groteszk és a csoda ezért jelenhet meg egybeöttyözve. S e termékeny kettőségből bontja ki ars poeticáját, kopott alakok, terek látványából a vallomást: „Dolgozni kell — nincs más. Meg hünek maradni ezekhez a sokat szenvedett terekhez, utcákhoz.”

Zirkuli Péter

Az Egyesült Államok története

A bukaresti egyetem professzora, Alexandru Vianu első ízben kínál olvasóinknak az Egyesült Államok történetéről olyan könyvet*, melyet egészében román kutató írt. A szerző érdemei azonban túlmutatnak az elsőbbség jussán kijáró megbecsülésen. Mintegy 25 éve két román nyelvű teljes történet forgott közközen, az egyik André Maurois, a másik Alan Nevins és Henry Steele Commager amerikai történészek könyvének fordítása. Ma már mindkettő túlhaladott. Nemcsak azért, mert a második világháborúval befejeződvn, szükségszerűen hiányzik belőlük az oly fontos eseményekkel tel

* Alexandru Vianu: Az Egyesült Államok története. Tudományos Könyvkiadó, Bukarest, 1973.

TÉKA

tius nemcsak a háborút igyekezett törvényes keretek közé szorítani, hanem egy új tudományos diszciplína, a békeku-tatás előfutárai közé sorolható. A szent cél érdekében hosszú természetjogi fejtegetésekre kezd, valósággal udvarol XIII. Lajosnak s végül Istenhez fo-háshzkodik, hogy „töltse meg az isteni és emberi jog ismereté-vel” azokat, akik kezében a kereszténység ügye van. A jog a gyengék menedéke, a nem-zetközi jogot is kis népek fiai alkották meg, Grotius mellett egy másik hollandus, Bynkers-hoek s a svájci Vattel. Koruk, nemzetük eszközeivel „harcol-tak a békéért”. A szemelvé-nyeket Farkas László válogat-ta, a kötethez Demeter János írt előszót. (*Kriterion*, 1973.)

YOLANDA EMINESCU: Pleo-doarii celebre. — Az ókori görög és római, a franciaor-szági és a romániai (ez utóbbi esetben XIX. század végi — XX. század eleji) híres védő-beszédek legjavából válogató szerző — előszavában hangoz-tatott — véleménye szerint könyve megjelenéséig műve-lődési életünk fájó hiányossá-gai sorába tartozott, hogy nél-külöztük a jogi ékesszólás an-tológiáját. S a hiány pótlá-sára irányuló, akadémiai szín-vonalú vállalkozása kétségte-lenül figyelemre méltó, bár — ha lényegileg és műfajilag — összefüggőbb beszédekét tal-ló, igyekezete talán még meggyőzőbb lett volna (reng-eleg válogatás-variáns képzel-hető el: nem elvetendő a „poli-tikai perek” csoportosítás, még akkor sem, ha egy ilyen sze-lekció nemritkán éppenséggel a jogi szellem csodójának ta-núságait prezentálhatja, sőt, épp en ettől még tanulságosabb lehet, kiváltképpen ha *ad usum delphini* készül). Persze, Yo-landa Eminescu egyebekben meggyőző érvelése sem feled-tetheti el, hogy azért nem ép-pen csak a jogi ékesszólás hi-

bádzik. Ettől függetlenül, az olvasó vegyes érzelmekkel ismerheti fel, hogy még az aranyházú ügyvédek fénykorában is mennyi méltánytalanság eshetett meg. (*Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973.*)

GH. BUZATU: Războiul secret. — Hatalmas — fejezetenként pontosan idézett — könyvészeti apparátusra építő, talán nem eléggé logikusan, áttekinthetően tagolt, rengeteg adatot zsúfoló, a nagyobb összefüggéseket azonban átfogó történelmi kontextusban láttató művében a szerző helyenként némi szkepticizmussal, de gondos mérlegeléssel tárja fel a második világháború hírszerző szolgálatainak és kémeinek valóban vadregényes, pedig cseppet sem kitalált akcióit, kalandjait. — A világegészből győztesen kikerült néptömegek történelemformáló szereplésének — alapjában helyes — történetírói felfogásban megnyilvánult egyik következményeként bizonyos ideig némiképpen mellőzte az irodalom a seregtől elszakadt ügynökök históriáinak a felelevenítését (no meg azért is, mert nem minden esetben a hálás elismerés volt osztályrészük), amire azért is lehetőség adódott, mert — legalábbis módszereik tekintetében — igen gyakran nem gáncsnélküli lovagok vállaltak veszélyes küldetést. Mostanában azonban kezdik újrafelfedezni: tömeges hírszerzés is volt (a nemzeti, antifasiszta ellenállások a szövetségesek kiváló értesülésforrásai lehetnek), és a kémkedés inkább csak népszólag pragmatista értékeléseinek szempontjait a háború után nem a hírszerző többé-kevésbé gáláns kalandjainak vagy bravúrjainak néha háttorzongató „fordulatossága”, hanem az ügy-szolgálatának hatékonysága szabja meg. (*Junimea, 1973.*)

következő három évtized bemutatása és értékelése, hanem azért is, mert ezekben az években az amerikai história problematikájának egészét érintő kiváló tanulmányok születtek.

Alexandru Vianu könyve napjainkig kíséri nyomon az eseményeket (az utolsó az 1973. január 27-én megkötött, a vietnami ellenségeskedés megszűntetését rögzítő egyezmény). Emellett a szerző igen gazdag irodalomra támaszkodik, s ez — tehetsége és illetékessége mellett — biztosítékként is szolgál, hogy az olvasó az Egyesült Államok hitelt érdemlő történetét veszi kezébe, amely a legújabb kutatások nyomán biztos információkat közvetít, és a történeti tényeket valóban tudományos szemlélettel, gond-
dal mérlegelt szempontok alapján értékeli.

Az irodalom majdnem kétszáz címet sorakoztat fel, s e listán ott található mindaz, ami a hatalmas szakirodalomban értékes. Szerepelteti az amerikai történelem immár klasszikussá vált munkáit, a legfőbb forrásgyűjteményeket (oklevelek, emlékiratok, törvénygyűjtemények, jelentős politikai szemlélyiségek írásai), a legújabb értelmező munkákat (közülük ötven az utóbbi tíz év terméséből való), valamint a román historiográfia nézőpontját az amerikai történelem kérdéseiről.

A szerző illetékességét nem csupán a nagy dokumentációs anyag biztos kezelése igazolja, hanem kutatói előmunkálatai is. 1969-ben közölte például az Egyesült Államok megszületéséről írott munkáját (*Nașterea S.U.A. Plămădirea unei națiuni moderne, 1607—1787*), amelyet mind a szakemberek, mind a széles olvasóközönség nagyra értékelt.

A könyv legszembevetőbb értéke az a szintetizáló szellem, amely sajátos módon valósul meg. Nem a tényanyagból deduktív úton szerzett általánosításokra alapoz, hanem biztos ösztönrel talál rá a meghatározó, jellemző erejű illusztratív részletekérdésekre. Ily eljárásmodot alkalmazva sikerült a szerzőnek igen olvasmányossá is tennie művét, hiszen az egymást váltó képek sereglése az amerikai történelem tájain való vándorlás kellemes érzésével tölti el az olvasót.

Mindehhez nagymértékben hozzájárul a munka szerkezete is. Negyven fejezetre tagoltan, amelyek némelyike igen rövid, jó és könnyű tájékozódást kínál az Egyesült Államok mindenik korszakában. Ezenfelül minden fejezet még kisebb szakaszokra — római számokkal jelölt paragrafusokra — bontott, amely az olvasót figyelmezteti a problémaváltásra, az egyik eseményről a másikra való áttérésre, a történeti képek váltakozására. A fejezetek terjedelmében különbözősége sem kárhoztatható, miután mindegyik önnön logikai egységében megvalósuló és a többlettől elválo. A szerző érzékelhető módon nem szabdalta szét művét megközelítőleg hasonló nagyságú részekre, hogy ily módon a szimmetrikus forma látszat-eleganciájára törekedjék, hanem határozottan döntött a tartalom funkciójától meghatározott forma mellett, s így a fejezetek terjedelmét a tárgyalt kérdés világos, pontos és sűrített képének kialakításához szükséges tér határozta meg. Ugyanígy tagolódnak az alfejezetek is.

Hasznos és a tanulmány szelleméhez simuló a

mintegy 30, többségben a szövegen kívüli illusztráció is; a közölt vázlatok és térképek pedig rendkívül sugalmazó erejűek, s oly szempontból is átgondoltak, hogy a térkép főmondanivalóját állítják előtérbe, és nem hagynak elvezni a részletekben.

Alexandru Vianu professzor könyve kimagasló értékű képviselője azoknak a történeti műveknek, amelyek szigorúan tudományos szerkezetben építkezve valósítják meg a nagyközönség informálását, sőt, politikai nevelését is. A szerző azáltal is megkönnyíti a világtörténet távlataiba való beilleszkedést, hogy művészi módon talál rá arra a szerkesztési és kifejezési módra, amely mentes minden pedantériától és tudóskodó ballaszttól. Rendkívül világos stílusa kétségkívül igen sok olvasót hódít majd meg ennek a könyvnek.

Camil Mureşan

Az életföldrajz időszerűsége

Az életföldrajz (biogeográfia) elfelejtett tudomány. Noha fogalma közel kétszáz éves, a biológusok és geográfusok által hajdan annyit vitatott témáját napjainkban elhanyagolták — talán mert nem kínál látványos eredményeket, nem kecsgetet korszaknyitó felfedezésekkel, s a technikai és tudományos gondolkodás forradalmasítását sem eredményezi. Hatóköre mindössze a Föld élővilágának eloszlására, a flóra és a fauna megjelenésének okaira, fejlődésének törvényszerűségeire terjed ki. Mivel pedig nem kísérletező, laboratóriumi tudomány, ma csak keveseket vonz: olyan szellemeket, akik a tények gyűjtésének és rendszerezésének megszállottjai, s akiknek van türelmük az élettudomány és a földrajz bámulatosan gazdag valóságából levont feltevéseket megfogalmazni és ellenőrizni. Mivel senki nem képes bolygónk egész jelen és hajdankori növény- és állatvilágát laboratóriumba zárnai, az életföldrajz nem lehet „korszerű” és „divatos”. A galaxisok sem férnek be a laboratóriumba, tehát az asztronómia sem lehet kísérletes tudomány, de az űrrepülésben játszott szerepe miatt sokra értékelik — míg az életföldrajznak mindmáig nem sikerült felfedezni azt a szerepét, melyet az emberiség alapvető fontosságú kérdéseinek megoldásában játszhat.

Mégis oktalanság volna azt állítani, hogy az életföldrajz túlhaladott tudomány. Az UNESCO javasolta „Ember és bioszféra” program megvalósítása elképzelhetetlen az állatok és növények földgolyónkon való megoszlásának ismerete nélkül — de ezenkívül az életföldrajz a darwini evolúciós tanok alapját is alkotja, s mint ízig-verig szintetikus tudomány kielégíti a modernség elvi követelményeit. Éppen ezért egy eredeti életföldrajz-könyv megjelenése — P. Bănărescu zoológus és N. Boşcaiu bota-

TÉKA

GEORGE BIANU: Nagy politikai perek irataiból. — Szerény könyvecske Szókratész, Jeanne d'Arc, Galilei, Calas, Horia, Cloşca és Crişan, XVI. Lajos, Ragyiscsev, John Brown, a kommünárok, Dreyfuss és Eichmann peréről. Hogy mi indokolja a válogatás e felsorolásból ki nem tűnő szempontjait, arra a tartalmi ismeret alapján sem könnyű választ találni. Az „érdekesesség” kritériuma önmagában ugyan sohasem megvetendő, de szerényebb lehetőségeink figyelembevételével kielégítőnek sem mondható. Igazán sajnálatos, hogy az előszóban jelzett „társadalmi-politikai rezonanciák” még a „vájtfülűek” hallásküszöbét sem érik el, pedig a politikai perek sajátos akusztikája általában megkönnyíti az interpretálást. A Bitay Ödön fordításában megjelent írás azonban így sem haszontalan, az olvasót művelődésre ösztönözheti. Érdekes, hogy a román eredeti második kötete az első kötet magyar fordításával egyidejűleg már nem a Tudományos Könyvkiadó, hanem a kolozsvári Dacia kiadásában jelent meg. A második kötetben már csak hét ügy szerepel, részletesebbek az ismertetések (Tiszzaeszlár száz oldalnál többet kapott), de a szerző „üzenetének” időszerűsége ebben sem egészen világos. (*Politikai Könyvkiadó, 1973.*)

SZABOLCSI BENCE: Vers és dallam. — *Tanulmányok a magyar irodalom köréből.* — A különböző határtudományok területén végzett kutatások fellendülésének korában élünk. Ezért is időszerű a jeles magyar muzikológus 1958-ban megjelent tanulmánykötetének bővített újrakiadása: mit mondhat, mit mond a zenetörténész a verstannak, ennek az összetett, izgalmas határterületnek a titkairól? Leghoszszasabban természetesen a ré-